

Nd. 78. Frumvarp til laga

um byggingu verbúða og eftirlit með þeim.

Flm.: Hermann Guðmundsson.

1. gr.

Ríkisstjórnin lætur reisa verbúðir í þeim verstöðum, þar sem þeirra er þörf.

2. gr.

Ráðherra lætur gera uppdrætti að fyrirmyndarverbúðum og kostnaðaráætlun um byggingu þeirra. Uppdrættir þessir og kostnaðaráætlun skulu vera með tvennu móti:

- a. Sambygging fyrir vistarverur vermannanna og alla aðra starfrækslu í verstöðinni.
- b. Sérbyggingar: Annars vegar vistarverur verkafólksins, en hins vegar sérbyggingar fyrir sjálfa útgerðarstarfsemina.

Áður en byggingarframkvæmdir eru hafnar, skal jafnan leita álits samtaka útvegsmanna og sjómanna, þar sem fyrirhugað er að reisa verbúðir.

3. gr.

Verbúðir þær, sem ríkið lætur reisa, má leigja bátaútvegsmönnum. Sé leigan miðuð við kostnaðarverð bygginganna. Einnig má selja útvegsmönnum einstakar verbúðir, sem ríkisstjórnin lætur byggja, fyrir kostnaðarverð. Útborgun og aðra greiðsluskilmála ákveður ríkisstjórnin.

4. gr.

Hver, sem keypt hefur verbúðir af ríkisstjórninni og hefur í hyggju að selja þær öðrum, verður að fá til þess leyfi ráðherra og samþykki hans fyrir söluverðinu. Eigi má nota verbúðir til annars en þess, sem þær voru upprunalega gerðar fyrir.

Ekki má framleigja verbúð, sem ríkisstjórnin leigir, nema með samþykki ráðherra.

5. gr.

Ríkisstjórnin skal veita fjárhagslega aðstoð þeim einstaklingum, er sjálfir vilja ráðast í byggingu verbúða, með því að ábyrgjast fyrir hönd ríkissjóðs lán til þeirra.

Má ábyrgðin nema allt að 75% af kostnaðarverði verbúðar. Skal ríkisstjórninni heimilt að ábyrgjast lán í því skyni að endurbæta húsnæði, sem úrskurðast óhæft, ef eigandi þess treystist ekki til þess sjálfur vegna þröngs fjárhags.

6. gr.

Sérhverjum er skylt að láta af hendi land það, sem þarf að álitu ráðherra til byggingar verbúðanna, svo og önnur mannvirki, ef nauðsyn ber til, enn fremur leyfa, að tekið verði í landi hans byggingarefni úr jörð (möl o. s. frv.), allt gegn því, að fullar bætur komi fyrir samkvæmt lögum um eignarnám.

7. gr.

Ríkisstjórnin skal koma á ströngu eftirliti með hvers konar húsnæði til íbúðar fyrir verkafólk og sjómenn og aðgerðar- og beitingarhúsnæði í verstöðvum landsins svo og tækjum, er notuð eru til bátautgerðar. Skal ríkisstjórnin setja í samráði við Alþýðusamband Íslands og Landssamband íslenskra útvegsmanna reglugerð, er ákveði lágmarksskilyrði um húsnæði, sem í verstöðvum þurfi að uppfylla, til þess að leyfilegt sé að nota það til íbúðar fyrir vermenn og starf þeirra.

8. gr.

Ráðherra getur með reglugerð sett nánari ákvæði um framkvæmd þessara laga.

9. gr.

Ríkisstjórninni er heimilt að taka lán fyrir hönd ríkissjóðs, allt að 2 millj. kr., til framkvæmdar þessara laga.

10. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að í langan tíma hafa verið uppi háværar óánægjuraddir meðal þeirra sjómanna og annarra, er dvalið hafa í hinum ýmsu verbúðum landsins á vertíð, yfir þeim aðbúnaði, sem þeim hefur verið búinn, enda er það mála sannast, að víðast er ástand verbúða slíkt, að hvern þann, sem kemur í verstöðvar, hlýtur að reka í rogastanz, þegar þau skilyrði eru athuguð, sem verka-fólkið og sjómennirnir eiga við að búa, svo fráleit eru þau öllum þeim hugmyndum og kröfum, sem nútíminn gerir til mannabústaða. Að rétt sé hér með farið, vitna skýrt eftirfarandi lýsingar á þremur stærstu verstöðvum landsins:

Í Sandgerði dvelur fjöldi aðkomumanna á vetrarvertíð í húsakynnum, sem mest minna á léleg útihús í sveit. Eru sumar vistarverurnar svo þröngar, að furðu sætir, hversu mörgum er troðið í þær. Var einn bragginn tekinn út úr af handahófi og mældur. Reyndist lengd hans vera 5,15 m, breidd 3,75 m og lofthæð 2,50 m, í bragganum voru 6 hvílur, sem voru 1,75 metra á lengd og 96 cm á breidd, stórt borð tók nærri allt gólfplássið; engin handlaug eða önnur hreinlætistöki fylgdu bragga þessum, gólf voru dúklaus og veggir klæddir skrælnuðum og rifnum pappa, og ef andar úr lofti á einhverri átt, blæs í gegn eins og grindarhjall. Einn smágluggi var á gaffli. Í þessari litlu herbergiskitru höfðust við á síðustu vertíð 12—13 manns. Þessu líkt mun ástand fleiri íverustaða vermannanna í Sandgerði, þótt til séu einstaka undantekningar.

Í Keflavík voru á síðastliðnum vetri á vetrarvertíð 10—11 skipshafnir, er bjuggu í verbúðum. Þar voru tvær verbúðir sámilega viðunandi. Ástand annarra verbúða var þannig, að undir engum kringumstæðum er hægt að telja þær til mannabústaða. Fjórar skipshafnir bjuggu í ævagömlu hússkrifli, sem veitti takmarkað skjól fyrir vatni og veðrum, þrængslin óskapleg, þægindi engin. Ef nokkuð teljandi frost var, þiðnaði þar ekki frost af gluggum. Hús þetta stendur autt aðra tíma árs.

Tvær skipshafnir bjuggu í gömlum bæ, sem að því er virtist hékk eingöngu uppi af gömlum vana.

Á s. l. vetri lögðu um 30 bátar upp afla sinn í Keflavík, og má segja, að saga verbúðanna endurtaki sig hvað snertir uppsátursplássin. Þau eru flest í ævagömlum meira eða minna ónýtum húsaskriflum og víða mjög þröngt, þótt aflinn sé ekki saltaður.

Í Vestmannaeyjum er ástandinu í þessum efnun allýtarlega lýst í grein, er birtist í júlí 1946 í Sjómannablaðinu Víking. Fer einn kafli greinarinnar hér á eftir:

„Húsakynni eru sums staðar þannig úr garði gerð, að bæði sandur og sjór fjúka inn í bústaði mannanna, og einnig munu menn búa í kjöllumur algerlega óhæfum. Það er aðeins grár steinninn, óþússaður eins og hann kemur úr mótunum. Ég get ekki látið mér detta í hug, að nokkur sveitabóndi eigi lélegra hreysi yfir búpening sinn heldur en húsakynni þau eru, sem mörgum vertíðarmönnum, er til Vestmannaeyja koma, er vísað inn í.“

Það er ekki að furða, þótt þessi aðbúnaður, sem vermönnum hefur verið búinn, hafi vakið réttláta gremju þeirra og verkalyðshreyfingarinnar í heild. Á þingum Alþýðusambands Íslands hafa þessi mál verið rædd og tillögur verið samþykktar, þar sem krafizt hefur verið úrbóta. Sjálfst Alþingi hefur einnig látið sig þessi mál skipta. Á þinginu 1945 var samþykkt þingsályktunartillaga, er fól ríkisstjórn að tryggja vermönnum viðunandi aðbúnað. Árið 1941 tók þáverandi atvinnumálaráðherra, Ólafur Thors, rögg á sig og gaf út reglugerð um gerð og útbúnað verbúða, sem var sáemileg svo langt er hún náði, en því miður var þessari reglugerð aldrei framfylgt, og munu þeir vera fáir, er vita um tilveru hennar. Og í dag er ástand verbúða enn á þann veg, að bæði er til skaða og skammar fyrir þjóðina í heild, að sjómönnum og verkafólki skuli talið hoðlegt að búa við slík skilyrði, jafnmikið og þjóðin á undir starfi þeirra.

Það er skoðun flutningsmanns, að reynslan hafi sýnt, að þörf sé frekari afskipta þess opinbera af máli þessu og eina leiðin til þess að tryggja viðunandi úrbætur sé sú, að ríkisvaldið hafi forgöngu um byggingu verbúða.

Í frumvarpi þessu er gert ráð fyrir, að ríkisstjórnin láti byggja verbúðir þar, sem þeirra er þörf, og hjálpi einstaklingum með hagkvæmum lánum, ef þeir vilja sjálfir ráðast í byggingu verbúða eða endurbætur. Þá er og gert ráð fyrir ströngu eftirliti og ákveðnum lágmarkskröfum til verbúða.

Hinar einstöku greinar frumvarpsins verða skýrðar í framsögu.